

॥ महर्षिपतंजलिसंस्कृत संस्थानभोपालम् ॥

प्रश्नबैंक सत्र 2024–25

कक्षा (12वीं) उत्तरमध्यमा द्वितीय वर्ष

विषय:—वेदः (परम्परागत) विषयकोडः—1218

अतिलघूत्तरीयप्रश्नाः

1. आदिवेदः कः ?
2. माध्यन्दिनसंहितायां कति विकृतयः सन्ति ?
3. शुक्लयजुर्वेदस्य माध्यन्दिनसंहितायां कति मन्त्राः सन्ति ?
4. शतपथब्राह्मणस्य केन वेदेन सह सम्बन्धः अस्ति ?
5. शुक्लयजुर्वेदस्य ब्राह्मणग्रन्थः कोऽस्ति ?
6. माध्यन्दिनसंहितायां कति अध्यायाः सन्ति ?
7. पारस्करगृह्यसूत्रस्य केन वेदेन सह सम्बन्धः अस्ति ?
8. पारस्करगृह्यसूत्रस्य द्वितीयकाण्डे कति कण्डिकाः सन्ति ?
9. उदात्तस्वरस्य छन्दः कः ?
10. अनुदात्तस्वरस्य छन्दः कः ?
11. स्वरितस्वरस्य छन्दः कः ?
12. उदात्तस्वरस्य वर्णः कः ?
13. अनुदात्तस्वरस्य वर्णः कः ?
14. स्वरितस्वरस्य वर्णः कः ?
15. उदात्तस्वरस्य देवता कः ?
16. अनुदात्तस्वरस्य देवता कः ?
17. सविताकस्य स्वरस्य देवता अस्ति ?

18. कस्य स्वरस्य गोत्रः गर्गः अस्ति ?
19. अनुदात्तस्य गोत्रः कः ?
20. उदात्तस्य कः गोत्रः ?
21. शुक्लयजुर्वेदस्य एकत्रिंशदध्याये कति मन्त्राः सन्ति ?
22. कस्मिन्ध्याये पुरुषसूक्तः विद्यते ?
23. शुक्लयजुर्वेदस्य चतुस्त्रिंशदध्याये मन्त्राः सन्ति ?
24. वेदस्य अयनं किम् ?
25. वेदशब्दे धातुः का ?
26. गद्यात्मकः वेदः कः अस्ति ?
27. ऋग्वेदे कति मन्त्राः सन्ति ?
28. शुक्लयजुर्वेदसंहितायां चत्वारिंशदध्याये कति मन्त्राः सन्ति ?
29. शुक्लयजुर्वेदसंहितायां एकोनचत्वारिंशदध्याये कतिमन्त्राः सन्ति ?
30. यजुर्वेदस्य कति भेदाः ?
31. लेटलकारस्य प्रयोगः कुत्र भवति ?
32. ऋग्वेदस्य प्रथममण्डलस्य प्रथमसूक्तस्य नाम लिखत—
33. यज्ञेनयज्ञमयजन्तदेवाः अयं मन्त्रः शुक्लयजुर्वेदे कस्मिन्नध्याये अस्ति?
35. यज्ञेषु विप्रराज्ये कस्मिन्नध्याये मन्त्रः अस्ति ?
36. देवायज्ञंनयन्तुवः कस्मिन्नध्याये मन्त्रः अस्ति ?
37. शन्नोभवतुभुवनस्ययस्पतिः मन्त्रः कस्मिन्नध्याये अस्ति ?
38. गायत्री मन्त्रस्य उल्लेखः कस्मिन्वेदे अस्ति ?
39. अध्वर्युः इति ऋत्विजस्य केन वेदेन सह सम्बन्धः अस्ति ?
40. वाजसनेयी शाखा कस्य वेदस्य अस्ति ?

41. मनुष्याणां कल्याणार्थं ईश्वरः किं ज्ञानं दत्तवान् ?
42. "देश" (राष्ट्र) शब्दस्य सर्वप्रथमः उल्लेखः कस्मिन् वेदे अस्ति ?
43. ईशावास्यमिदं सर्वम् कस्मिन्नध्यायस्य मंत्रः अस्ति ?
44. ऐशोपनिषद् कस्मिन् वेदे अस्ति ?
45. वेदस्य मुखं किम् ?
46. वेदांगेषु निरुक्तस्य किं स्थानम् ?
47. वेदस्य पादौ कौ ?
48. वेदस्य हस्तौ कः ?
49. अष्टविकृतीनां नामानि लिखत—
50. प्रथमविकृतेः नाम लिखत—
51. इन्द्रशब्दस्य पर्यायं शब्दं लिखत—
52. निगमशब्दस्य पर्यायः कः ?
53. वेदानां स्वाध्याये आरम्भे ॐकारस्य उच्चारणम् अनिवार्यम् अस्ति । (सत्य / असत्य)
54. स्नानं विना वेदस्य पाठं करणीयम् । (सत्य / असत्य)
55. अभीष्टासने उपविश्य वेदपाठं भवति । (सत्य / असत्य)
56. ब्रह्मचारीभूत्वा वेदाध्ययनं भवति । (सत्य / असत्य)
57. नाभ्या आसीदन्तरिक्ष... नैवेद्यस्य मंत्रः अस्ति । (सत्य / असत्य)
58. चन्द्रमामनसोजा.... अयं मंत्रः दीपकस्य अस्ति । (सत्य / असत्य)
59. शुक्लयजुर्वेदस्य द्वात्रिंशदध्याये षोडशसंख्याकाः मन्त्राः सन्ति । (सत्य / असत्य)
60. श्रीश्चतेलक्ष्मीश्च..... एकत्रिंशदध्यायस्य मंत्रः अस्ति । (सत्य / असत्य)
61. वेदाध्यायीसदाशिवः अस्ति । (सत्य / असत्य)
62. वेदः शिवो शिवो वेदः वर्तते । (सत्य / असत्य)

63. मंत्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयं इति निगद्यते । (सत्य / असत्य)
64. सामवेदस्य तिस्रः शाखाः सन्ति । (सत्य / असत्य)
65. वेदेषु अशीतिः सहस्रसंख्याकाः मन्त्राः सन्ति कर्मकाण्डस्य । (सत्य / असत्य)
66. वेदेषु उपासनाकाण्डस्य षोडशसहस्रसंख्याकाः मन्त्राः सन्ति । (सत्य / असत्य)
67. वेदेषुज्ञानकाण्डस्य चतुःसहस्रमन्त्राः न सन्ति । (सत्य / असत्य)
68. यज्ञाः पृथिवीं धारयन्ति अथर्ववेदस्य वाक्यं नास्ति । (सत्य / असत्य)
69. सहस्रशीर्षापुरुषः अयं मंत्रः एकत्रिंशदध्यायस्य अस्ति । (सत्य / असत्य)
70. एकत्रिंशदध्याये द्वाविंशतिः मन्त्राः न सन्ति । (सत्य / असत्य)
71. त्रयस्त्रिंशदध्याये षोडश मन्त्राः सन्ति । (सत्य / असत्य)
72. यस्मिन्नृचःसामयजूंषियस्मिन् चतुस्त्रिंशदध्यस्य मन्त्रः अस्ति । (सत्य / असत्य)
73. कुर्वन्नेवेहकर्माणि चत्वारिंशदध्याये नास्ति । (सत्य / असत्य)
74. यमायस्वाहान्तकायस्वाहा अयं मंत्रः एकोनचत्वारिंशदध्यायस्य अस्ति । (सत्य / असत्य)
75. छन्दः पादौ तु वेदस्य । (सत्य / असत्य)

लघूत्तरीयप्रश्नाः

1. परमपुरुषस्य वर्णनं कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?
2. विराटपुरुषस्य वर्णनं कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?
3. पृथ्वी अन्यजीवानाञ्च वर्णनं कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
4. प्रजापतेः महिमा कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य अध्यायस्य आदिमंत्रः कः ?
5. परमपुरुषस्य शक्तेः वर्णनं कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
6. 'बुध्देः कामना कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
7. ब्रह्मज्ञानस्य कामना वर्णनं कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
8. अग्नेः स्तुतिः तथा च तस्य महिमागानं कस्मिन्नध्याये अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?

9. इन्द्रदेवस्य ध्यानं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
10. यज्ञरक्षकसूर्यदेवस्य रश्मिः वर्णनं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
11. श्रेष्ठकार्यहेतवे देवानां प्रार्थना कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
12. इन्द्रस्य गुणगानं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?
13. अश्विनीकुमारयोः वर्णनं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
14. कल्याणकारिणः सवितुः वर्णनं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
15. इन्द्रवायुअग्निबृहस्पत्यादिदेवानाम् आवाहनं कस्मिन्ध्याये वर्तते तस्य आदिमंत्रः कः ?
16. वैभवशालिनः पुरोहितस्य वर्णनं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
17. मित्रवरुणयोः ध्यानं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
18. शुक्लयजुर्वेदे त्रयस्त्रिंशदध्याये त्रिषष्टिः मंत्रतः सप्तषष्टिः मंत्र पर्यन्तं कस्य देवस्य स्तुतिः अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?
19. शुक्लयजुर्वेदे त्रयस्त्रिंशदध्याये षष्टिः, एकषष्टिः द्वयोः मंत्रयोः कस्य देवस्य स्तुतिः अस्ति, तस्य आदिमंत्रः कः ?
20. यज्ञस्य पूर्णतायै देवानां प्रार्थना कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
21. यज्ञाय पुरोहितस्य आवाहनं त्रयस्त्रिंशदध्याये वर्णनं कस्मिन् मंत्रे अस्ति मंत्रोल्लेखं कुरुत—
22. सोमदेवस्य पवित्रतायाः वर्णनं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य मंत्रः कः ?
23. इन्द्रदेवस्य महिमागानं कस्मिन्ध्याये अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?
24. चतुस्त्रिंशदध्याये सप्तमे मंत्रे कस्य देवस्य स्तुतिः ? मंत्रोल्लेखं कुरुत—
25. पंचरूपिण्याः सरस्वत्याः वर्णनं कस्मिन् मंत्रे अस्ति ? मंत्रोल्लेखं कुरुत—
26. चतुस्त्रिंशदध्याये षोडशमंत्रतः एकोनविंशतिः मंत्रपर्यन्तं कस्य देवस्य स्तुतिः अस्ति तस्य आदिमंत्रः कः ?
27. आरात्रिपार्थिवंरजः.....अयं मंत्रः कस्मिन्ध्याये अस्ति ? मंत्रोल्लेखं कुरुत—
28. देवत्व धारणाय बृहस्पतेः आवाहनं कस्मिन्ध्याये अस्ति ? मंत्रोल्लेखं कुरुत—

रिक्तस्थानानि पूरयेत—

29.(यजुः, देवं, सस्वती, अष्ट, चत्वारिंशत्, भवा)

1. ईशोपनिषद्.....वेदे अस्ति ।
2. माध्यन्दिन् संहितायां.....अध्यायाः सन्ति ।
3. उदुत्यं जातवेदसम्.....व्वहन्ति केतवः ।
4. माध्यन्दिन् संहितायां.....विकृतयः सन्ति ।
5. स्योना पृथिवीनो.....नृक्षरा निवेशनी ।

30. उत्तिष्ठब्रह्मणस्पते.....त्वेमहे । उपप्रयन्तु.....सुदानव.....
भवासचा ।। मंत्रं पूरयेत ।

31. अश्वत्थेवोनिषदनंवसतिष्कृता । गोभाज.....सथयत.....
पूरुषम् । मंत्रं पूरयेत ।

32. ऋचंवाचमप्रपद्ये मनोयजुः.....प्रपद्ये चक्षुः.....प्रपद्ये । वागोजः.....
प्राणापानौ ।। मंत्रं पूरयेत ।

33. कयात्वन्नऽउत्याभिप्त्र.....कयांस्तोतृभ्यऽआ..... ।। मंत्रं पूरयेत ।

34. स्योनापृथिवीनोभवा नृक्षरा.....यच्छानःशर्म..... ।। मंत्रं पूरयेत ।

35. योवःशिवतमोरसस्तस्य.....उशतीरिव..... ।। मंत्रं पूरयेत ।

यथायोग्यं योजयत

36.	सहस्रशीर्षा	—	जातवेद
37.	ब्राह्मणोस्य	—	मुखम्
38.	यत्पुरुषेण	—	बृहत्पिवतु
39.	बिभ्राड्	—	हविषा
40.	उदुत्यं	—	पुरुषः
41.	नाभ्याऽआ	—	दूरमुदैति

42. ऊँयज्जाग्रतो – आसीदन्तरिक्षं
43. स्योनापृथिविनो-आभुवदूती
44. कयानश्चित्रऽ-भवानृक्षरा
45. द्यौःशांति- शतंजीवेमशरदः
46. पश्येमशरदः-अन्तरिक्षशांति
47. उग्रश्च-स्वाहा
48. लोमब्धः-भीमश्च
49. 1. चन्द्रमा – अष्टविंशतिः
 2. पंचनद्यः – एकत्रिंशदध्याये
 3. अष्टत्रिंशदध्याये मन्त्राः – मनसः
 4. मनसः काममाकूतिम् – एकोनचत्वारिंशदध्याये विहितः
 5. पुरुषसूक्त – सरस्वती
50. पुरुषसूक्तः कस्मिन्ध्याये अस्ति ? तस्य आदिमंत्रः कः ?
51. सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्रत्राक्षः सहस्रत्रपात् अस्य हिन्दीभाषायाम् अनुवादं कुरुत-
52. पुरुषसूक्ते वर्णितदीपस्य मंत्रं लिखत-
53. शुक्लयजुर्वेदे एकत्रिंशदध्यायाः सन्ति, अस्मिन्ध्याये पुरुषसूक्तान्तर्गतनैवेद्यस्य मंत्रः अस्ति तस्य उल्लेखं कुरुत-
54. एकत्रिंशदध्याये परमपुरुषस्य महिमा वर्णितास्ति, अस्य अध्यायस्य अन्तिमं मंत्रं लिखत-
55. दक्षिणभारते यजुर्वेदस्य का शाखा प्रचलिता ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत-
56. अध्वर्युः कस्य वेदस्य पाठकर्तुः नामं लिखत ?
57. कस्य वेदस्य रचना गद्यात्मिका अस्ति ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत-
58. यज्ञस्य क्रिया नियमानि च कस्मिन् वेदे वर्तन्ते ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत-
59. वेदानां संख्या कति ? नामोल्लेखं कुरुत-

60. चत्वारिंशदध्यायस्य अन्तिमः मंत्रोऽस्ति ? सम्पूर्णं लिखत—
61. शुक्लयजुर्वेदसंहितायां अध्यायाः सन्ति ? आदितः पञ्चानां प्रति अध्यायानां आदिमंत्राणां प्रतीकानि लिखत—
62. कति वेदांगाः सन्ति ? तेषां नामानि लिखत—
63. समुद्रशब्दस्य पंचपर्यायाः लिखत—
64. यजुर्वेदस्योपवेदः कः अस्ति ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
65. कति उपनिषदः सन्ति ? प्रमुखाणाम् उल्लेखं कुरुत—
66. शुक्लयजुर्वेदस्य वाजसनेयीशाखायाः दृष्टाऋषिः कोऽस्ति ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
66. बृहदारण्यकोपनिषदः रचनाकारः कः ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
67. शतपथब्राह्मणस्य रचनाकारः कः ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
68. मैत्रेयी कस्य पत्नी आसीत् ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
69. कत्यायनी कस्य पत्नी आसीत् ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
70. याज्ञवल्क्यः कस्य शिष्यः आसीत् ? तस्य विषये पंचशब्दान् लिखत—
71. अद्वैतवेदान्ततथासंन्यासनिष्ठायाः प्रतिपादकोपनिषदः अस्ति ?
72. “वेदस्य”इतिपदस्य विभक्तिवचनं च लिखत—
73. अहं ब्रह्मास्मि (लोकप्रियवाक्यं) कस्य उपनिषदः अस्ति ? कारिकोल्लेखं कुरुत

दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः

1. श्रीश्चते.....इतिमंत्रं विलिख्यताम् ।
2. ब्राह्मणोस्यमुखमासीद्.....इतिमंत्रं सस्वरं विलिख्यताम् ।
3. श्रीश्चतेलक्ष्मीश्च.....सर्वलोकम्मईषाण । इतिमन्त्रं प्रपूर्य शिखापाठं च विलिख्यताम् ।
4. यज्ञेनयज्ञमयजन्तसन्तिदेवाः ।। इति मंत्रं प्रपूर्य मालापाठं च विलिख्यताम् ।
5. शुक्लयजुर्वेदस्य एकत्रिंशदध्यायात् कानपि पंचमंत्रान् स्वरसहितं विलिख्यताम् ।

6. अधोनिर्दिष्टेषु द्वौ मंत्रौ स्वरसहितौ प्रपूर्यताम् ।

1. उदुत्यंजातवेद.....विश्वाय सूर्यम् ।।
2. शन्नोदेवी.....अभिप्रवन्तुनः ।।
3. आपोहिष्ठामयोभुवः.....चक्षसे ।।
4. लोमभ्यःस्वाहा.....रेतसेस्वाहापायपेस्वाहा ।।
5. ईशावास्यमिदं.....कस्यस्विद्धनम् ।।

7. मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमयी मंत्रः कस्मिन्ध्याये विहितः ? अध्याये उल्लेखसहितं मंत्रं प्रपूर्यताम् ।

8. यजुर्वेदे सन्ति—श्लोकाः, मंत्राः, आख्यायिकाः ? तस्यैकं उदाहरणं विलिख्यताम् ।

9. चत्वारिंशदध्यायस्य प्रथमं मंत्रं सस्वरं लिखत—

10. चतुस्त्रिंशदध्यायस्य प्रथमं मंत्रं लिखत—

11. एकत्रिंशदध्यायस्य द्वितीयं मंत्रं सस्वरं लिखत—

12. (केचन पंचैवलिखत)

1. श्री फलस्य मंत्रः कः ?
2. धूपस्य मंत्रः कः ?
2. सूर्यदेवस्य मंत्रः कः ?
4. वसोद्धारायाः मंत्रः कः ?
5. मार्जनस्य मंत्रः कः ?
6. शिवस्य मंत्रः कः

13. गायत्री मंत्रः कस्मिन्ध्याये विहितः ? अस्य मंत्रस्य हिन्दीभाषायाम् अनुवादो विधेयः ।

14. यज्जाग्रतोदूरमुदैति.....दैवन्तदुसुप्तस्य तथैवैति । दूरंगमंज्योतिषां योतिरेकन्तन्मेमनः शिवसंल्पमस्तु । इति मंत्रस्य हिन्दीभाषायाम् अनुवादं कुरुत ।

15. द्यौः शान्तिरन्तरिक्षशान्तिः पृथिवीशान्तिरापः मंत्रः कस्मिन् प्रयोजने प्रयुक्तः इति विलिख्यताम् । स्वेच्छयाभावार्थो च लेख्यः ।

16. यजुर्वेदस्य प्रतिपाद्यविषयः अस्ति कर्मकाण्डं, प्रतिपाद्यविषयस्य शतशब्देषु निबन्धं लिखत—

17. शतपथब्राह्मणविषये पंचाशत् शब्दैः लिखत—

18. अधोलिखितानां मंत्राणां ससंदर्भव्याख्यां कुरुत—

1. विद्यांचाविद्यांच यस्तद्वेदोभयजसह । अविद्यामृत्युंतीर्त्वाविद्ययाऽमृतमश्नुते ।।
2. कुर्वन्नेवेहकर्माणिजिजीविषेच्छतजसमाः । एवंचयिनान्यथेतोस्तिनकर्मलिप्यतेनरेः ।।
3. हिरण्यमयेनपात्रेणसत्यस्यापिहितं मुखम् । योसावादित्येपुरुषःसोसावहम् ।।

19. गायत्रीमंत्रे कतिवर्णाः सन्ति कतिपदाश्च सन्ति क्रमेण लिखत—

20. कस्यापि एकस्य धर्मसूत्रस्य वर्णनं कुरुत—

21. वेदानांमहत्त्वम् इतिविषये शतशब्देषु निबन्धं लिखत—

22. शुक्लयजुर्वेदे पर्यावरणं इत्यस्मिन् विषये निबन्धं लिखत—

23. वेदानां नामानि उल्लिख्य इति विषये निबन्धं लिखत—

24. चत्वारिंशदध्यायस्य प्रश्नपत्रे समागतान् मन्त्रान् विहाय कोपि मन्त्रद्वयं सस्वरं लिखत—

25. एकत्रिंशदध्यायस्य, त्रयस्त्रिंशदध्यायस्य च कोपि मन्त्रमेकं उल्लिख्य मन्त्रस्य ससंदर्भ व्याख्यां कुरुत—

26. महामृत्युंजयमन्त्रस्य जपविधि विस्तरेण हिन्दीभाषायां लिखत—

प्रश्नबैकनिर्माता—

अनन्तकुमार मिश्र (माध्यमिकशिक्षक)

संपर्कसूत्रः—91798710689 ई—मेलः—**anantkumarmishra2@gmail.com**

शास0 हाईस्कूल लखनवाड़ा सिवनीमण्डल मध्यप्रदेश